

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Παρατηρήσεις

1. Με βάση το πρωτότυπο κείμενο να χαρακτηρίσετε ως **Σωστές** ή **Λανθασμένες** τις προτάσεις που ακολουθούν και να γράψετε το σχετικό **χωρίο** του κειμένου που επιβεβαιώνει τον χαρακτηρισμό σας:

α. Αυτός που διέπεται από απορία και δοκιμάζεται από έκπληξη και θαυμασμό δεν έχει συνείδηση της άγνοιάς του. → **Λάθος**: «Ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἶεται ἀγνοεῖν»

β. Είναι παράλογο να ισχυριστεί κανείς ότι αυτός που αγαπά τους μύθους είναι κατά κάποιο τρόπο και φιλόσοφος → **Λάθος**: «διὸ καὶ ὁ φιλόμυθος φιλόσοφος πῶς ἔστιν»

γ. Αρχικά οι άνθρωποι προβληματίστηκαν για τα σύνθετα φυσικά φαινόμενα. → **Λάθος**: «ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀτόπων θαυμάσαντες...»

δ. Δεν ήταν η ανάγκη που οδήγησε τους ανθρώπους στη φιλοσοφία αλλά η γνώση. → **Σωστό**: «φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν.»

ε. Η φιλοσοφία υπήρξε αποτέλεσμα και του άνετου βίου του ανθρώπου. → **Σωστό**: «σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν πρὸς βραστώνην καὶ διαγωγὴν ἢ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι»

2. Αριστοτέλης θεωρεί τη φιλοσοφία ὡς *μόνην οὖσαν ἐλευθέραν τῶν ἐπιστημῶν*. Ποια έννοια δίνει στο επίθετο *ἐλευθέρα*; Με ποια αναλογία υποστηρίζει την άποψή του;

Ο Αριστοτέλης θεωρεί τη φιλοσοφία ὡς *μόνην οὖσαν ἐλευθέραν τῶν ἐπιστημῶν* και υποστηρίζει την άποψη του με μια αναλογία.

Ο χαρακτηρισμός *ἐλευθέρα* δείχνει ότι η φιλοσοφία είναι η μοναδική επιστήμη που ο άνθρωπος την προσεγγίζει όχι για να καλύψει άλλες ανάγκες αλλά για να εντρυφήσει στις γνώσεις που αυτή προσφέρει. **Η επιστήμη της φιλοσοφίας επιζητείται από τον άνθρωπο για χάρη της ίδιας της γνώσης που προσφέρει.** Οι άνθρωποι δεν φιλοσοφούν για να εξυπηρετήσουν κάποια πρακτική σκοπιμότητα, δεν επιζητούν τη γνώση («φρόνησις», δηλ. *ἐπιστήμη*) για να καλύψουν κάποια άλλη ανάγκη («δι' οὐδεμίαν χρείαν ἑτέραν») αλλά την επιζητούν για χάρη της ίδιας της γνώσης («μόνη γὰρ αὕτη αὐτῆς ἔνεκεν ἔστιν»).

Για να γίνει κατανοητός ο χαρακτηρισμός αυτός χρησιμοποιείται από τον φιλόσοφο μία **αναλογία**: ὡπως χαρακτηρίζουμε ελεύθερο τον άνθρωπο που είναι αυτόνομος και δεν υποτάσσει τη δραστηριότητά του στην υπηρεσία κάποιου άλλου (σε αντίθεση με τους δούλους) («ὥσπερ ἄνθρωπος, φάμεν, ἐλεύθερος ὁ αὐτοῦ ἔνεκα καὶ

μη ἄλλον ὄν»), έτσι και η φιλοσοφία χαρακτηρίζεται ελεύθερη, αφού ο σκοπός της ύπαρξής της είναι ο εαυτός της, η ακριβής γνώση. Μόνο στον ελεύθερα σκεπτόμενο άνθρωπο αρμόζει η γνήσια φιλοσοφική αναζήτηση.

3. Ποια η σημασία των ρημάτων *θαυμάζω*, *φιλοσοφῶ* και *ἀπορῶ* και ποια η μεταξύ τους σχέση;

Ο Αριστοτέλης προσπαθεί να προσεγγίσει την πορεία του ανθρώπου προς τη φιλοσοφία.

Σημείο εκκίνησης του φιλοσοφικού στοχασμού αποτελεί το *θαυμάζειν*. Το ρήμα *θαυμάζω* σημαίνει «μένω έκθαμβος, νιώθω έκπληξη για κάτι». Το ρήμα δεν μπορεί να αποδοθεί πλήρως στα νέα ελληνικά, καθώς περιλαμβάνει τόσο την έκπληξη (ευχάριστη ή δυσάρεστη, άρα και την αμηχανία) όσο και την περιέργεια και τον θαυμασμό. Το *θαυμάζειν* αποτελεί και για τον Πλάτωνα αρχή της φιλοσοφίας: *μάλα γάρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη* [: έντονα ο φιλόσοφος βιώνει την έκπληξη και τον θαυμασμό· και δεν είναι άλλη η αρχή της φιλοσοφίας παρά ακριβώς αυτή] (Θεαίτητος 155d). [σχόλιο φακέλου, σ. 15]. Ο Αριστοτέλης τοποθετώντας ένα πάθος ως απαρχή της φιλοσοφίας, δείχνει ότι το *θαυμάζειν* δεν αποτελεί μόνο έναρξη της φιλοσοφικής αναζήτησης, αλλά τη διέπει συνολικά στη διάρκειά της.

Το αρχικό στάδιο του *θαυμάζειν* ακολουθείται από την απορία-αμηχανία (διαπορήσαντες, ἀπορῶν). Το ρήμα *ἀπορῶ* (στερ. ἀ- + πόρος) σημαίνει «βρίσκομαι σε αδιέξοδο και αμηχανία, αδυνατώ να καταλάβω και να εξηγήσω κάτι· διατυπώνω απορία, ρωτώ να μάθω κάτι». Ο Αριστοτέλης (Μετὰ τὰ Φυσικά, 993a30 κ.ε.) παρομοιάζει τη διάνοια που βιώνει την ἀπορία με διάνοια δεμένη που επιδιώκει λύση (λύσιμo). Με αυτό τον τρόπο η ἀπορία γίνεται αφετηρία φιλοσοφικής αναζήτησης. [σχόλιο φακέλου, σ. 15].

Φυσικό επακόλουθο της παραπάνω κατάστασης είναι η επιθυμία του ανθρώπου να βρει τρόπους διαφυγής από την άγνοιά του και να φτάσει στο εἰδέναι, δηλαδή στη γνώση του αντικειμενικού κόσμου. Έτσι από το *θαυμάζειν* και *ἀπορεῖν* ο άνθρωπος οδηγείται στο *φιλοσοφεῖν*. Στην αρχική του ετυμολογική σημασία (*φιλῶ* + *σοφία*) το ρήμα *φιλοσοφῶ* σημαίνει «αγαπῶ τη σκέψη και τη γνώση». Η φιλοσοφία είναι φιλία, επιθυμία σοφίας. Στην Πολιτεία (475b) του Πλάτωνα λέγεται: *καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι. Ὁ Αριστοτέλης συνδέει άμεσα τη φιλοσοφική δραστηριότητα με την αναζήτηση της αλήθειας: ὀρθῶς δ' ἔχει καὶ τὸ καλεῖσθαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας* [: είναι σωστό που καλεῖται η φιλοσοφία επιστήμη της αλήθειας] (Μετὰ τὰ Φυσικά, 993b19-20). Γι' αυτόν η φιλοσοφία αποσκοπεί στην καθαρή γνώση και όχι στη χρησιμότητα. Ήδη, λοιπόν, από την αρχαιότητα το ρήμα *φιλοσοφῶ* άρχισε να αποκτά την ειδικότερη σημασία που έχει και σήμερα:

στοχάζομαι, αναζητώ και ερευνώ σε έκταση και βάθος τη φύση των πραγμάτων και την αλήθεια των όντων, τη γνώση, τις αξίες κ.λπ. [σχόλιο φακέλου, σ. 15]

Συνοψίζοντας γίνεται αντιληπτό ότι τα ρήματα θαυμάζω και άπορῶ αποδίδουν τα αίτια εκκίνησης της πορείας του ανθρώπου προς τη φιλοσοφία και το ρήμα φιλοσοφῶ το αποτέλεσμα.

4. α. παθημάτων, διαγωγῆς: με ποια σημασία χρησιμοποιούνται οι λέξεις στο κείμενο και ποια σημασία έχουν σήμερα; (μονάδες 4)

παθημάτων: Στο κείμενο → φαινόμενα, γεγονότα // Στη ν.ε. → παθήματα, συμφορές
διαγωγῆς: Στο κείμενο → αναψυχή, διασκέδαση, απόλαυση // Στη ν.ε. → συμπεριφορά

β. Με ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι ακόλουθες (μονάδες 6):

ιστορία → *εἰδέναι*

ετυμολογία → *ἔστιν*

βακτηρία → *συμβεβηκός*

ταξίαρχης → *ἥρξαντο*

αστερόεις → *ἄστρα*

ισθμός → *προϊόντες*

5. Με βάση την εισαγωγή να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

α) Όταν ο Αριστοτέλης πέθανε στην Χαλκίδα ήταν:

ii) «τριῶν που καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν»

β) Το σημαντικότερο μέρος των Πολιτικῶν του ο Αριστοτέλης το έγραψε:

ii) μετά από τη συγκέντρωση των 158 Πολιτειῶν του

γ) Ο Αριστοτέλης στη Μακεδονία επιμελήθηκε μια καινούργια έκδοση:

iii) των ομηρικών επών

δ) Όταν ο Αριστοτέλης επέστρεψε στην Αθήνα για δεύτερη φορά, την Ακαδημία διηύθυνε:

i) Ο Ξενοκράτης

ε) Η ψυχοσύνθεση του Αριστοτέλη ήταν κυρίως:

ii) επιστημονική και θετική

6. Η μελέτη των φυσικών φαινομένων είναι κοινός τόπος της μυθολογικής, της επιστημονικής και της φιλοσοφικής σκέψης. Λαμβάνοντας υπόψη το Κείμενο Αναφοράς και το Παράλληλο Κείμενο που ακολουθεί να αναφερθείτε στους λόγους που οδήγησαν σε αυτήν. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το κοινό θέμα των δύο κειμένων;

Πλαίσιο απάντησης

A) Πρωτότυπο κείμενο:

- Η **βασική αιτία** ενασχόλησης του ανθρώπου με τον φιλοσοφικό στοχασμό: σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι απαρχές της φιλοσοφίας ανάγονται στον **θαυμασμό** και στην **έκπληξη** του ανθρώπου αρχικά **για τα παράξενα της καθημερινής ζωής** και εξελικτικά για **συμπαντικά φαινόμενα**. Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, θεωρεί ως αφετηρία και σημείο έναρξης της φιλοσοφίας **–της κατεξοχήν λογικής δραστηριότητας–** τον θαυμασμό και την έκπληξη, ένα ανθρώπινο «πάθος». Αυτή η συγκίνηση, το «πάθος», εμφανίζεται όχι μόνο κατά τη φάση της διέγερσης, αλλά **διέπει τη φιλοσοφική σκέψη σε όλο της το σύνολο και καθ' όλη τη διάρκειά της**. Αποτελεί δηλαδή **βασικό στοιχείο** της φύσης της φιλοσοφίας.

- Ο Αριστοτέλης **κλιμακωτά¹** δίνει παραδείγματα φαινομένων τα οποία οι άνθρωποι θεώρησαν άξια θαυμασμού.

Αρχικά, οι άνθρωποι ένιωθαν θαυμασμό για οτιδήποτε συνέβαινε γύρω τους και στους ίδιους, για τα παράξενα και ανεξήγητα της καθημερινής ζωής («τὰ πρόχειρα τῶν ἀτόπων»): π.χ. γιατί το κεχριμπάρι (ἤλεκτρον) έχει ελκτικές ιδιότητες, γιατί ο μαγνήτης (Ἡρακλεία λίθος) ἔλκει σιδερένια αντικείμενα, τι είναι το ουράνιο τόξο, πώς δημιουργούνται και γιατί αλλάζουν μορφές τα σύννεφα, τι είναι οι βροντές, οι αστραπές, οι κεραυνοί, γιατί δεν αυξάνεται το νερό της θάλασσας ενώ χύνονται σ' αυτήν τόσο πολλοί ποταμοί². Η καθημερινότητα, λοιπόν, δημιουργεί τον βασικό χώρο από τον οποίο θα αντληθούν τα ερωτήματα και οι απορίες που θα οδηγήσουν στον φιλοσοφικό στοχασμό.

Στη συνέχεια (εἶτα), οι άνθρωποι άρχισαν να ασχολούνται με πιο σημαντικά ερωτήματα, για συμπαντικά φαινόμενα: π.χ. τις φάσεις της σελήνης, την ανατολή και τη δύση του ηλίου, τη λάμψη των άστρων και τη φαινομενική κίνησή τους στον ουρανό, τη δημιουργία του σύμπαντος, τη δομή και τη μορφή του. Ο Αριστοτέλης αναφέρεται γενικά στην περίοδο της προσωκρατικής φιλοσοφίας, της λεγόμενης και

¹ Είναι προφανές ότι υπάρχει μία κλιμάκωση από τα πιο κοντινά στον άνθρωπο και τις δυνατότητες της γνώσης του στα πιο μακρινά και δυσερμήνευτα.

² Ο κορυφαίος υπομνηματιστής του Αριστοτέλη, ο Αλέξανδρος Αφροδισιεύς (3ος αι. μ.Φ.) εξηγεί: *διὰ τί τὸ ἤλεκτρον ἔλκει τὰ ἀχυρώδη, ἢ Ἡρακλεία λίθος τὸν σίδηρον, ἢ τί ἐστὶν ἡ ἴρις [· το ουράνιο τόξο], ἢ ὅλως τὴν τῶν νεφῶν οὐστασιν, τὰς βροντάς, πόθεν, ἢ περὶ τῶν ἀστραπῶν, πῶς γίνονται.*

φυσικής φιλοσοφίας, η οποία ασχολήθηκε κυρίως με τη δημιουργία του σύμπαντος και την εξήγηση των φυσικών φαινομένων.

- Η φιλοσοφία συνδέεται με την κατάσταση της απορίας και του θαυμασμού. **Η απορία και η έκπληξη οδηγούν στη συνειδητοποίηση της άγνοιας** και αυτή με τη σειρά της οδηγεί στον φιλοσοφικό στοχασμό, προκειμένου να «θεραπευτεί» η άγνοια.

B) Παράλληλο κείμενο:

Λόγω της έκλειψης σελήνης τρόμος εισχώρησε στις ψυχές των στρατιωτών και αυτοί έχασαν την αυτοπεποίθησή τους. Έτσι ο Σουλπίκιος Γάλλος ανέπτυξε στους στρατιώτες θέμα σχετικό με **τη φύση του ουρανού (: το ουράνιο σύστημα / το πλανητικό σύστημα) και τη στάση και τις κινήσεις των άστρων και της σελήνης** και μ' αυτόν τον τρόπο έστειλε τον στρατό στη μάχη με αναπτρεωμένο το ηθικό.

-- Κοινό θέμα στα κείμενα:

Ο άνθρωπος καταδυναστεύεται από την άγνοιά του και ο τρόπος να ξεφύγει από αυτή. Στο πρωτότυπο κείμενο ο τρόπος είναι η φιλοσοφία και στο παράλληλο η παιδεία.

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Να μεταφράσετε στη νέα ελληνική το απόσπασμα: «*Ολίγω μὲν γὰρ πρότερον ἔλεγον ... ὀλίγω πρότερον ἠτιώμην*».

Τυχαίνει (συμβαίνει) να έχω πάθει κάτι παράξενο. Θα πω βέβαια την αλήθεια, αν και μερικοί θα ισχυρισθούν ότι είμαι πολύ ευμετάβολος (αλλάζω εύκολα γνώμη). Έλεγα δηλαδή πριν από λίγο ότι πολλοί από τους ενάρετους άνδρες, επειδή έχουν σχηματίσει εσφαλμένη αντίληψη για τη φιλοσοφία, διάκεινται αυστηρότερα (επικριτικά) απέναντί της. Τώρα όμως έχω σχηματίσει τη γνώμη ότι οι λόγοι που έχουν ειπωθεί είναι τόσο σαφείς και φανεροί (ξεκάθαροι) σε όλους, ώστε κανείς κατά τη γνώμη μου δεν αγνοεί τη δύναμή της ούτε μας κατηγορεί ότι διαφθείρουμε τους μαθητές μας ούτε ότι έχει πάθει κανείς κάτι τέτοιο, σαν κι αυτό για το οποίο εγώ πριν από λίγο τους κατηγορούσα· αλλά, αν πρέπει να πω την αλήθεια, και εκείνο, το οποίο έχω τώρα στο μυαλό μου, νομίζω ότι όλοι όσοι τρέφουν φιλοδοξίες, αν και επιθυμούν να κατακτήσουν την ορθοφροσύνη και την ευγλωττία, οι ίδιοι αδιαφορούν γι' αυτές, άλλοι από νωθρότητα, άλλοι επειδή μέμφονται τα φυσικά τους χαρίσματα και άλλοι για διάφορες άλλες προφάσεις.

Γ2. Ποια στάση τηρούν, κατά τον ρήτορα, ορισμένοι από τους ενάρετους άνδρες απέναντι στη φιλοσοφία; Ποια επιχειρηματολογία επιστρατεύει ο ίδιος προκειμένου να την υπερασπιστεί;

Βλ. παραπάνω τη μετάφραση του αποσπάσματος.

Γ3α. Στο απόσπασμα που σας δίνεται για μετάφραση, να εντοπίσετε το πρωτόκλιτο ουσιαστικό αρσενικού γένους και τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού. Στο ίδιο απόσπασμα να μεταφέρετε το τριτόκλιτο επίθετο στη γενική ενικού του θηλυκού γένους και να γράψετε τον ίδιο τύπο του επιθέτου «καλών» στον υπερθετικό βαθμό.

τούς μαθητάς: τὸν μαθητὴν

τῶν ἀνδρῶν: τοῦ ἀνδρὸς

τὴν δύναμιν: τὰς δυνάμεις

ἐναργεῖς: τῆς ἐναργοῦς

καλῶν: καλλίστων

Γ3β. Να γράψετε τον ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται:

πεπονθώς: τον ίδιο τύπο στον μέλλοντα - **πεισόμενος**

φήσουσιν: το γ' πληθυντικό οριστικής παρατατικού - **ἔφασαν**

ἔχουσι: το β' ενικό ευκτικής αορίστου β' στην ίδια φωνή - **σχοίης**

καταγιγνώσκειν: τον ίδιο τύπο στον παρακείμενο της ίδιας φωνής - **κατεγνωκέναι**

ἠτιώμην: το α' πληθυντικό υποτακτικής ενεστώτα - **αἰτιώμεθα**

Γ4α. **πεπονθώς, με, ὀλίγω (το 1^ο), τῶν ἀνδρῶν, ἐναργεῖς, ἀγνοεῖν:** Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παραπάνω λέξεις.)

πεπονθώς: κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από το ρ. *τυγχάνω*, συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο αυτού (ἔγώ).

με: υποκείμενο στο απαρέμφατο *εἶναι* (ετεροπροσωπία)

ὀλίγω (το 1^ο): δοτική του ποσού στο πρότερον (πτωτικός επιρρηματικός προσδιορισμός).

τῶν ἀνδρῶν: γενική διαιρετική στο πολλοί (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός).

ἐναργεῖς: κατηγορούμενο στο τούς λόγους μέσω του συνδετικού *εἶναι*.

ἀγνοεῖν: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρ. *δοκεῖ*.

Γ4β. τούς εἰρημένους: Να χαρακτηριστεί συντακτικά και να αναλυθεί στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

τούς εἰρημένους: επιθετική – αναφορική μετοχή, επιθετικός προσδιορισμός στο τούς λόγους. Αναλύεται σε δευτερεύουσα αναφορική πρόταση: τούς λόγους **οἱ εἴρηνται**.

Γ4γ. «ειρήσεται γάρ, εἰ καί τινες λίαν εὐμετάβολον εἶναί με φήσουσιν.»: Να αναγνωρίσετε συντακτικά ως προς το είδος της τη δευτερεύουσα πρόταση του αποσπάσματος και να τη συμπύξετε σε μετοχή.

εἰ καί τινες λίαν εὐμετάβολον εἶναί με φήσουσιν: δ/σα επιρρηματική εναντιωματική πρόταση κρίσεως, καταφατική. Συμπύσσεται σε εναντιωματική μετοχή, γενική απόλυτη: **τινῶν φησόντων.**

**ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ
ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ**

Φροντιστήρια ΔΙΑΚΡΟΤΗΜΑ